İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYOLOJİ
ARAŞTIRMA MERKEZİ

SEMPOZYUM

Ölümünün 100. Yılında
ZİYA GÖKALP
ve SOSYOLOJİ

BİLDİRİ ÖZETLERİ

4-6 Ekim 2024

ANS Kampüsü Atatürk Kongre Merkezi

ÖLÜMÜNÜN YÜZÜNCÜ YILINDA ZİYA GÖKALP ÇOK YÖNLÜ BİR TÜRK DÜŞÜNÜRÜNÜN PORTRESİ

Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK

ÖZET

Ziya Gökalp'in düşüncesinin çeşitli bileşenleri vardır: Şark-Türk deneyimi, Fransız sosyoloji geleneği, Fransız Devrimi'nin etkileri, Alman dil ve kültür anlayışı, Alman ulusal ekonomi anlayışı ve Alman ulusal birlik politikası. Gökalp'in düzgün bir portresini çizebilmek için sentezinin bileşenlerinin analiz edilmesi gerekir. Bu analiz Gökalp'i mürşit, filozof, profesör, sosyolog ve ekonomist olmak bakımından benzer filozoflarla karşılaştırarak gerçekleştirilebilir. Bu çalışma, Sokrates, Marx, List, Weber, Schumpeter, Hoffman gibi filozoflar, sosyologlar ve ekonomistler aracılığıyla Gökalp'in çok yönlü bir düşünür olarak düşünce dünyasını aydınlatmayı amaçlamaktadır. Araştırmada Gökalp'in Türkiye'deki akademik, felsefi, sosyolojik ve ekonomik doktrinler tarihi açısından önemi ve değeri sorgulanmıştır. Gökalp'in temel özelliklerine farklı açılardan bakılmaya çalışılmıştır. Bazı özelliklerinden çok iyi bilindiği için ve yineleme olmasın diye bahsedilmemiştir. Alışılmamış bağdaştırmalar, analojiler ve kavramsal karşılaştırmalar bu çalışmanın özgün metodolojisini oluşturmaktadır. Sonuç olarak Gökalp'in epistemolojik dönüşüm için en tipik örnek olduğu ve her Türk aydınının kendini bulma sürecinde Gökalp'le yüzleşmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ziya Gökalp, Mürşit, Filozof, Profesör, Sosyolog, İktisatçı, Sokrates, List, Schumpeter, Marks, Weber, Hoffman.

ZİYA GÖKALP'İ TERSİNDEN OKUMAK: LİBERAL/ADEMİMERKEZİYETÇİ ELEŞTİRİ

Doç. Dr. Mehmet Ali AKYURT

ÖZET

Türk sosyoloji tarihçiliğinde Ziya Gökalp ile Sabahattin Bey arasında inşa edilen karşıtlık meşhurdur. Bu karşıtlık kimi yorumcular tarafından vatansever – vatan haini, merkeziyetçi – ademimerkeziyetçi, otoriter – liberal/demokratik, Türkçü – Batıcı, toplumcu – bireyci, devletçi – toplumcu, sol Kemalist – sağ Kemalist, zora – rızaya dayalı toplumsal reform, yukarıdan aşağı – aşağıdan yukarı modernleşme gibi siyasal/toplumsal; kimi yorumcular tarafındansa teorik – ampirik, artzamanlı – eşzamanlı, Durkheimcı – Le Playci gibi bilimsel/yöntemsel ikiliklerle ilişkilendirilir. Bu yorumların bir kısmı Gökalp ya da Sabahattin Bey taraftarı tarafından, savunma/saldırı amacıyla geliştirilmiştir. Öte yandan bu iki kutbu birer ideal tip gibi kullanan isimler de vardır. Bir Türk sosyoloğunun hangi açıdan hangisine yakın olduğunu tespit etmek de, Türk sosyoloji tarihçiliğinde yaygın bir çaba olmuştur. Yine de Sabahattin Bey ve takipçilerinin gözünden Gökalp'in nasıl göründüğüne dair yeterli çalışma bulunmamaktadır. Tahsin Demiray (Demirci, 2013) ve Hilmi Ziya Ülken (Bulut, 2012) gibi isimlerin Gökalp eleştirilerine dair kısa değiniler bir kenara, Türk sosyolojisinin Sabahattin Bey kanadında konumlandırılan isimlerin Gökalp'e yönelik eleştirileri kapsamlı bir şekilde ele alınmış değildir. Nitekim bu araştırma başta Sabahattin Bey'in kendi metinleri olmak üzere; Mehmet Ali Şevki Sevündük, Selahattin Demirkan, Tahsin Demiray ve Nezahat Nurettin Ege gibi kendi beyanlarına göre *Sabahattin Bey taraftarları*nın yanı sıra Hilmi Ziya Ülken, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Nurettin Şazi Kösemihal, Cahit Tanyol ve Cavit Orhan Tütengil gibi üçüncü kişiler tarafından (İzgöer, 2013) Sabahattin Bey'e daha yakın konumlandırılan entelektüellerin metinlerinde açık ve örtük Gökalp eleştirilerinin izini sürmeyi hedeflemektedir. II. Meşrutiyet'in üçlü ideolojik çerçevesinden (Safa, 1938) bakıldığında, Gökalp'in bir Türkçü olarak İslamcılar ve Batıcılar tarafından çeşitli eleştirilerle karşılaştığı, dolayısıyla bu araştırmanın da Batıcıların bir kısmının Gökalp eleştirilerine odaklandığı söylenebilir. Öte yandan Sabahattin Bey'in Demiray gibi takipçilerinin "milliyetçi liberal" bir konuma yerleştirilmesi, söz konusu eleştirilere Türkçülük içi bir nitelik de kazandırmaktadır. Sonraki dönemlerde ideolojik çeşitlenme de hesaba katıldığında, bu çalışma İslamcı, Türkçü ve sosyalist eleştirileri dışarıda bırakarak; Gökalp'in "Sabahattin Beyci" eleştirisine, Gökalp'in bu bakış açısından nasıl göründüğüne odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Sosyoloji Tarihi, Liberalizm, Ademimerkeziyetçilik, Ziya Gökalp, Sabahattin Bey, Tahsin Demiray, Hilmi Ziya Ülken.